

Studerenteroprøret i Danmark

AF

STEVEN L.B. JENSEN OG THOMAS EKMAN JØRGENSEN

Beskeden lød: »Det BRÆNDER i Studiegården torsdag d. 21 kl. 15 – Og SAMME AFTEN kl. 20 i Alexandersalen. Studenter-AKTIONSmøde. Kun adgang mod legitimation som psykologistuderende.«¹ Den foregående nat havde nogle psykologistuderende malet parolen »Bryd professorvældet – medbestemmelse nu« på en mur vendt ind mod Studiegården.

Den 21/3 1968 om eftermiddagen bevægede en gruppe psykologistuderende sig fra Studentersamfundets lokaler i Skt. Peders Stræde til Studiegården, hvor de til live-musik fra Burnin' Red Ivanhoe bar rundt på plakater med slagord som »Demokrati på arbejdspladsen«, »Feudale tilstande på vore auditorier« og »Akademisk frihed også for de studerende«.² Derudover var der, som en af arrangørerne selv sagde på aktionsmødet samme aften, »øl og flammende taler.«³ Sådan startede studenteroprøret i Danmark.

Det er ambitionen med denne artikel at redegøre for studenteroprøret i Danmark med henblik på at klarlægge de dynamikker, der prægede studenterpolitikken og de studerende. Hvad var baggrunden for de studerendes frustrationer? Hvordan begyndte det? Hvordan forløb selve oprøret? Hvilken betydning fik det for den måde, de studerende siden organiserede sig på? Og hvilke studenterpolitiske konsekvenser fik dette? Som tidsmæssig afgrænsning er valgt 1965-1971. Det vil være forholdene på Københavns og Aarhus Universitet, der står i centrum.⁴

¹ Rigsarkivet (RA), »Studerenteroprøret«, U.2, A II. Teksten er fra en flyveseddel.

² Smalfilmsoptagelse. Peter Juel Hansens privatarkiv. Desuden diverse avisartikler i Aktuelt og Ekstra Bladet d. 22/3 1968 og Politiken den 23/3 1968.

³ Erik de Place Andersen på aktionsmødet d. 21/3 om aftenen. Lydbåndoptagelse. Peter Juel Hansens privatarkiv.

⁴ Artiklen baserer sig på Steven Llewellyn Bjerregård Jensen og Thomas Ekman Jørgensens prisopgave *Studerenteroprøret i Danmark 1968. Forudsætninger og konsekvenser*. Indleveret januar 1999 ved Københavns Universitet. Nærværende artikel fokuserer på universitetsinterne forhold og udelader påvirkninger fra sociale og politiske ændringer samt

Universitetspolitik og studenterforhold før 1968

Universiteterne blev præget af en markant stigning i studentertallet i løbet af 1960erne. I tiåret 1958-68 steg studentertallet ved Københavns Universitet fra ca. 7.000 til 21.000. Tallene i Århus bevægede sig for samme periode fra 1.878 studerende til 7.888, altså henholdsvis en tredobling og firedobling. Denne uddannelseseksplosion regnes ofte som en vigtig baggrundsfaktor for studenteroprøret, da den havde konsekvenser for de vilkår, der blev studeret under. Som en årsag til studenteroprøret skal man til gengæld omgå uddannelseseksplosionens forklaringskraft med forsigtighed. Det var et led i en strukturel forandring af universitetsinstitutionen, men der var en række institutioner, som havde en meget kraftig stigning i studentertallet, uden at de oplevede noget studenteroprør. Det forklarer heller ikke, hvorfor oprøret startede på bestemte institutter frem for andre inden for samme uddannelsesinstitution.

Videnskabens øgede samfundsmæssige betydning førte i 1960erne til en stigende opmærksomhed på de højere læreanstalters og forskningens vilkår. Det førte til oprettelsen af en række råd og udvalg, som skulle levere forslag og betænkninger til, hvordan disse ændringer skulle forløbe. I 1962 oprettedes Universitetsadministrationsudvalget (UAU).

påvirkninger fra andre studenteroprør. For en behandling af disse forhold og yderligere uddybning af artiklens emne henvises til prisopgaven.

Prisopgaven er den første grundige undersøgelse af studenteroprøret i Danmark. Der er således ikke megen sekundær litteratur at basere en sådan undersøgelse på. Internationalt er der dog en fremvoksende litteratur, som det er værdifuldt at orientere sig i. Det gælder især for de øvrige nordiske lande og for Tyskland. Med denne begrænsning synes en omtale af kildesituationen at være påtrængende.

Rigsarkivet har indsamlet en omfattende mængde materiale om studenteroprøret, hvilket er af uvurderlig hjælp (Rigsarkivet Håndskriftsamlingen IV). Desværre rækker denne indsamling kun i ringe grad ud over selve året 1968 og kaster således ikke meget lys over de efterfølgende begivenheder. Uheldigvis er de forskellige studenterorganisationers arkiver kun til meget begrænset hjælp eftersom meget materiale er gået tabt de sidste 30 år. Således eksisterer der ikke længere et arkiv for Studenterrådet ved Aarhus Universitet og DSF's arkiv på Rigsarkivet mangler stort set alt publiceret materiale fra 1970erne. Studenterrådet ved Københavns Universitet har bevaret deres arkiv, men heller ikke det er komplet endstige ordnet.

Studenterpressen, de studerendes og studenterorganisationernes aviser og tidsskrifter, er meget anvendelige som kilder. I gennem disse kan man afdække en række begivenhedsforløb, diskussioner, aktører og konflikter. Her kan nævnes publikationer som *Q*, *AT*, *Montanus* og *Studenterbladet*. Da studenterorganisationernes arkiver sjældent kan afdække diskussionerne på de interne linjer er det nødvendigt om muligt at supplere med privatarkiver. Som det vil fremgå har privatarkiver givet os adgang til særdeles vigtigt kildemateriale bl.a. en lydbandoptagelse af det første danske studenteraktionsmøde 21/3 1968.

Udvalgets første betænkning (UAU 1) kom i 1964. Herfra udgik en række initiativer, som havde stor indflydelse på uddannelsesplanlægningen i 1960'erne. Både etableringen af Forskningens Fællesudvalg og Planlægningsrådet for de højere uddannelser lå i forlængelse af forslag fremsat i betænkningen. UAU 1 berørte også forskningens administrative organisation. Til gengæld blev spørgsmålet om universiteternes og de højere læreanstalters interne administrationsforhold udskilt til udvalgets 2. betænkning.

Det stigende antal studerende og væksten i antallet af læreanstalter og forskningsinstitutioner betød et større behov for planlægning både på kort og langt sigt, men også for effektivisering og samarbejde, så den administrative organisation kunne følge med udviklingen. Her var et dilemma mellem læreanstalternes selvstyre og en større grad af central koordinering eller styring. Man var blandt andet bevidst om de mange byrder, der var lagt på professorerne, hvor et omfattende arbejde med administrative opgaver tog tid fra andre gøremål. Det var et af de forhold, man ønskede at finde en bedre løsning på.

Om de studerendes rolle hedder det i UAU 1:

»Man finder det naturligt at imødekomme de studerendes ønske om repræsentation i disse organer, idet det er sandsynligt, at de studerendes repræsentanter har mulighed for at pege på anliggender og problemer, der ikke er åbenbare for institutionsrepræsentanterne, ligesom man lægger vægt på, at de studerendes saglige medvirken i visse sager har vist sig at være af stor værdi.«⁵

Der åbnedes således for en vis indflydelse til de studerende, men den mere konkrete udformning skulle der først tages stilling til i Universitetsadministrationsudvalgets 2. betænkning. Denne betænkning (UAU 2) blev fremlagt i januar 1968.

Studerenterpolitikernes forhåbninger om, at UAU 2 ville indebære fremskridt hvad angik deres indflydelse og repræsentation, blev ikke indfriet. Betænkningen gav ingen reelle fremskridt på dette område, hverken for de studerende eller for amanuensisgruppen (ikke-professorale lærere). De studerende fik ikke stemmeret de steder, de blev givet repræsentation. Professorernes magt blev bevaret, og der blev kun

⁵ Universitetsadministrationsudvalget: *Betænkning I om den højere undervisnings og forskningens administrative organisation*, København 1964, s. 27. Dette kan tolkes som en åbning overfor de studerende, men udtrykket *i visse sager* kan også tolkes som noget nedladende. I flere af udvalgene var der en studenterrepræsentant fra Danske Studerendes Fællesråd (DSF).

givet ganske få indrømmelser til de øvrige grupper.

Ser man på udvalgets sammensætning, kan man få antydningen af en forklaring. Udvalget bestod af i alt 18 personer. Af disse var otte rektorer på forskellige uddannelsesinstitutioner (og dermed professorer) og en var tidligere rektor. Én fra rektorgruppen skilte sig dog ud fra de andre. Det var rektor ved Københavns Universitet, Mogens Fog, som stod bag flere af betænkningens mindretalsudtalelser. Med dette fremstod han som værende mere på linje med A. Friediger og Jens N. Christiansen, der var repræsentanter for henholdsvis amanuenserne og de studerende, end med de øvrige rektorer.

Mindretalsudtalelserne fokuserede især på bevarelsen af det traditionelle professorbegreb. Når en professor blev udnævnt, forventedes, at han både skulle lede andres forskning samt planlægge og lede undervisningen inden for hele sit fagområde. Udover at være forskningsleder og administrativ leder skulle egen forskning også fortsættes. Dette fandt Friediger meget uheldigt, fordi de arbejdsmæssige forpligtelser knyttet til en professorstilling nemt medførte en tilsidesættelse af det forskningsarbejde, der havde begrundet udnævnelsen. Det var et endnu større problem for de pågældende fags udvikling, idet man havde givet professoren:

»eneansvaret (ofte i en 20-35 års periode) for fagets trivsel og videreudvikling i en tid med rivende videnskabelig ekspansion, som der ikke levnes ham mulighed for at deltage i.«⁶

Mogens Fog tilføjede, at professorerne ikke nødvendigvis havde interesse for eller indsigt i de mange opgaver af administrativ art, som de fik pålagt.⁷

Angående sammensætningen af de kollegiale organer kritiserede Friediger udvalget for at pleje »stands- og prestigeinteresser« og for at mangle tillid til de ikke-professorale kolleger. Her bakkede Fog også op. Han ønskede, at valgunderlaget til de kollegiale organer skulle omfatte hele det fastansatte videnskabelige personale.⁸ De studerendes repræsentant, Jens N. Christiansen, bakkede op om kritikken, men det var ikke det, der var påfaldende ved hans udtalelser. Det påfaldende var, at han ingen steder kritiserede, at de studerende ikke havde fået stemme-

⁶ Universitetsadministrationsudvalget: *Betænkning 2 om den højere undervisnings og forskningens administrative organisation*, København 1968, s. 68. Særudtalelse nr. 1 afgivet af A. Friediger med supplerende bemærkninger af M. Fog.

⁷ *Ibid.*, s. 71.

⁸ *Ibid.*, s. 70-71.

ret i de kollegiale organer og heller ikke kritiserede den beskedne repræsentation uden stemmeret, som udvalget stillede forslag om. Dette faktum kan virkelig undre i betragtning af de krav fra studenterside, der blev fremført ganske kort tid efter.

I sin årsberetning fra 1967-68 fremkom DSF med et svar på, hvorfor Fællesrådet ikke udtalte uenighed vedrørende den manglende stemmeret og den beskedne repræsentation, som forslagene i UAU 2 gav de studerende. Forklaringen var, at DSF havde valgt at bøje af, fordi udvalgets sammensætning og dets stemning havde været sådan, at hvis DSF var stået fast på sine krav, ville et stort flertal i udvalget have været modstander af studenterrepræsentation overhovedet. Man havde valgt at bøje af, hed det, for at sætte udviklingen i gang uden for udvalget.⁹

Forklaringen har givetvis noget på sig, men den afslører også DSFs fundamentale svagheder. Som de officielle studenterrepræsentanter var DSF låst fast i et forhandlingsspil, fordi det var dette, der var dets funktion og som hele organisationens virke (også mentalt) var indrettet på. En mere konfrontatorisk holdning over for spørgsmålet om medbestemmelse syntes ikke at have indgået i DSFs overvejelser. Det ville have været flere års aktivt arbejde med at gøre sig fortjent til en rolle i uddannelsesplanlægningen, som man kunne risikere at smide overbord. Det på et tidspunkt, hvor de studerende endnu ikke i samlede manifestationer havde vist sig engagerede i spørgsmålet om universiteternes administrative opbygning. Udviklingen kort efter skulle vise, at et stort antal studerende var villige til en aktionspræget linje, men DSF havde hverken vilje, fantasi eller indsigt til at aktivere denne brede støtte. Afstanden mellem DSF og de studerende var ganske enkelt for stor.

Både uddannelseseksplosionen og universitetsplanlægningen er vigtige baggrundsfaktorer for studenteroprøret, men ikke årsagsforklaringer.¹⁰ Sidstnævnte fik derimod stor indflydelse på relationerne mellem en række af de involverede parter i uddannelsespolitikken efter oprørets start. Først og fremmest havde UAU 2 skabt en alliance mellem rektor Mogens Fog, de ikke-professorale lærere og de studerende. Mogens Fog er særlig interessant. Det skyldes ikke blot hans rolle i stu-

⁹ Danske Studerendes Fællesråd: *Årsberetning 1967-68*, København 1968, s. 21.

¹⁰ Ser man på Norge og Sverige, forholder det sig anderledes. Her spillede den statslige uddannelsesplanlægning en direkte udløsende rolle for studenteroprøret. Mest markant i Sverige, hvor en stor plan for reformering af universitetssektoren, UKAS, vakte megen modstand og bitterhed, men også i Norge spillede den såkaldte Ottosen-komite en vigtig rolle som angrebepunkt for de studerende. Se Sven-Olof Josefsson: *Året var 1968. Universitetskris og studentrevolt i Stockholm och Lund*, Göteborg 1996, s. 71-80 og Tor Egil Førland: »Ungdomsoprøret: dongeri eller Wertewandel«, *Nytt norsk Tidsskrift* 1997, s. 49.

denteroprørets forløb, men også hans position i uddannelsesplanlægningen. Han var som den eneste medlem af både UAU, Forskningens Fællesudvalg og af Planlægningsrådet. Derudover var han med i rektorkollegiet. Han var således en helt centralt placeret skikkelse i universitetspolitikken og uddannelsesplanlægningen i 1960erne. Samtidig var de traditionelle studenterrepræsentanter delegitimeret i oprørernes øjne. Vurderingen var, at deres politik havde vist sig ikke at bringe reelle fremskridt. Andre metoder måtte i brug.

Psykologisk Laboratorium 1965-1968

Da en gruppe psykologistuderende den 21/3 1968 valgte at demonstrere i Studiegården, var det kulminationen på godt tre års forsøg på at forbedre undervisningen og studieforholdene ved Psykologisk Laboratorium. Helt tilbage til 1964-65 kan der spores diskussioner og konkrete initiativer fra de studerende, der sigtede mod forbedringer af studiet indholdsmæssigt, pædagogisk og organisatorisk. Det var især de psykologistuderendes fagråd og *stud.psyk*, et studenterredigeret tidsskrift, etableret 1964 og udgivet sammen med fagtidsskriftet *Dansk psykolog Nyt*, der blev fora for denne debat. Udgivelsen af *stud.psyk* kan ses som et forsøg på at skabe et rum, hvor vigtige debatter om studieforhold kanaliseredes ud i den relevante offentlighedssfære. Dets formål var at videregive informationer, være forum for debatter og være med til at sikre opbakning til de psykologistuderendes fagråd. Derigennem skulle der sikres større vægt bag de studerendes ønsker over for laboratoriet. De to væsentligste initiativer var en talsmandsordning og et oplæg til en studiedebat, *Fremtidens Psykologistudium*, fra december 1966.

Talsmandsordningen bestod i, at hvert undervisningshold udvalgte en talsmand, der skulle:

»fungere som igangsætter og som formidler af kommunikation, dels de studerende imellem, og dels imellem de studerende og andre grupper og institutioner som fungerer indenfor studiets rammer.«¹¹

Ordningen var udsprunget af en række principielle diskussioner i studieudvalget under de psykologistuderendes fagråd i foråret 1966. Den første omtale af ordningen var i en årsberetning fra de psykologistude-

¹¹ RA, »Studenteroprøret«, U.2, A I 4b, »Talsmandsordningens mål og midler«, 1. side (upagineret).

rendes fagråd fra september 1966.¹² Dette blev udgangspunkt for forhandlinger med to repræsentanter for laboratoriets ledelse, nemlig professor Edgar Tranekjær Rasmussen og Åge Haugland. Her blev det afvist, at ordningen kunne 'institueres ved universitetet'. Haugland argumenterede med, at de ti minutter af forelæsningsstiden til afholdelse af talsmandsvalg, som de studerende havde udbedt, ville med 70 hold lægge beslag på 700 minutter, svarende til 15 undervisningstimer, og derfor ikke mulig at gennemføre uden at gribe ind i undervisningsplanen.¹³ Tranekjær Rasmussen mente, det var et angreb på de ansattes forsknings- og undervisningsfrihed. Dette indebar:

»at studenter ikke kan optræde som kritikere eller tilrettevisere overfor lærerstaben, hverken hvad angår det stof, der gennemgås eller eksamineres i, eller metoderne, der her anvendes.«¹⁴

Denne afvisning øgede kun afstanden mellem studerende og institutets ledelse. Talsmandsordningen blev iværksat i efteråret 1966, men ikke *institueret ved universitetet*. Det var fortrinsvis som medierende led mellem de studerende og lærergruppen og mellem den administrative ledelse af studiet og de studerende, at ordningen skulle fungere med henblik på at forbedre psykologuddannelsen.

Det andet centrale aspekt ved ordningen var muligheden for en større grad af studieplanlægning:

»Vi tror at rationel planlægning for en institution som psykologistudiet's fremtidige udvikling forudsætter en løbende og systematisk indsamling af information om flest mulige sider af institutionens liv og funktion. At denne trossætning nævnes i forbindelse med talsmandsordningen skyldes først og fremmest at ingen anden institution indenfor psykologistudiet kan løse omtalte opgave tilfredsstillende.«¹⁵

¹² »Talsmandsordningen«, Årsberetning for universitetsåret 1965-66. De psykologistuderendes fagråd, september 1966, s. 27-30. Carl Weltzers privatarkiv.

¹³ Brev fra Åge Haugland 27/9-1966 stilet til »lærerkræfterne ved det psykologiske studium«. Carl Weltzers privatarkiv. Dette blev i øvrigt fremhævet på mødet om aftenen 21/3-1968 som typisk eksempel på argumentationen fra laboratorieleledelsens side. Lydbåndoptagelse 21/3-1968. Peter Juel Hansens privatarkiv.

¹⁴ Brev fra Tranekjær Rasmussen sandsynligvis 27/9-1966 »Vedrørende talsmandsordning ved det psykologiske studium« og brev af 30/9-1966 samme titel 2. udkast. Carl Weltzers privatarkiv.

¹⁵ RA, »Studereroprøret«, U.2, A I 4b, »Talsmandsordningens mål og midler«, 2. side.

Denne sidste kommentar var grundet i en utilfredshed med den administrative ledelse, som de studerende mente havde svigtet den fagligt-pædagogiske udvikling af studiet. De studerende betragtede talsmandsordningen som et skridt i den rigtige retning, hvad angik arbejdet for studieforbedringer, men nærede ingen illusioner om, at ordningen ville få det gennemslag, man fandt berettiget, og derfor heller ikke den succes, man kunne håbe på. Problemerne var ordningens uofficielle status og det, at den måtte basere sig på en høj grad af frivillighed:

»dens [talsmandsinstitutionens] arbejde står og falder med den enkeltes iderigdom, og med den mængde tid og energi han føler han kan investere i foretagendet.«¹⁶

Det virker som om, at det lykkedes med talsmandsordningen at få liv i studiedebatten og få flere til at tage aktivt del i denne og få megen utilfredshed frem i lyset.¹⁷ Ordningen blev betragtet som kontroversiel og affødte ikke blot debatter på holdene, hvor talsmændene skulle vælges, men også mellem studerende og lærere på møder afholdt på studiet.

Samtidig med talsmandsordningen og udgået fra samme forum, nemlig de psykologistuderendes fagråd, fremkom et andet vigtigt studenterinitiativ: oplægget til en debat om studiets form og indhold *Fremtidens Psykologistudium*. Det var udfærdiget af Carl Weltzer og Søren Willert, men derudover havde udvalgets fem øvrige medlemmer deltaget i diskussionerne, der lå bag oplægget.¹⁸

Det var et forslag til en struktur for studiets opbygning med kursusforløbenes fordeling på semestre, en opstramning af studiets opbygning, der skulle skabe et studium af fem og et halvt års varighed, der ville give undervisningskompetence efter to og et halvt år. Bortset fra at man ikke var så specifik med kursernes konkrete indhold, fordi dette skulle være en sag mellem studerende og lærere, så var *Fremtidens Psykologistudium* et forslag til en studieordning. En ordning, der faktisk fremstår som en rationalisering af studiet og en professionalisering af rollen som studerende på grund af et forholdsvist stort timetal udstrakt over færre semestre.¹⁹ Rationaliseringshensynet ses også i motivationen

¹⁶ Ibid., 3. side.

¹⁷ Se fx »Rundbordssamtale: Studium og studiemilieu«, *stud.psyk.*, 3. årg., nr. 4, s. 10-11.

¹⁸ Disse fem var Anne Bjerg, Ruth Hansen, Jens Mammen, Arne Petersen, Else Ryding.

¹⁹ Sammenlignet med den gældende ordning fra 1960. Se RA, »Studenteroprøret«, U.2, A I 4b, »Fremtidens Psykologistudium«, s. 4. På dette tidspunkt havde en stigning i det årlige optag fundet sted fra 80-90 årligt i slutningen af 1950erne til ca. 400 stude-

for at give mulighed for at afslutte studiet efter to og et halvt år med tilhørende undervisningskompetence:

»at det såvel af hensyn til samfundet som af hensyn til den enkelte studerende er ønskeligt, om så få erhvervede kundskaber som muligt går til spilde.«²⁰

Oplægget førte ikke til nogen særlige ændringer på Psykologisk Laboratorium. Det interessante i citatet er imidlertid, i hvor høj grad de studerende på dette tidspunkt bruger argumenter hentet fra en bredere samfundsmæssig debat og anvender dem som en medspiller i kampen for ændringer på universitetet. I de indlæg og forslag, de studerende producerede på dette tidspunkt, var det anti-systemiske ikke udformet som en samfundskritik, men som en institutionskritik, der handlede om faginterne forhold.

Marts 1968: De første aktioner og debatuge

Demonstrationen i Studiegården den 21/3 kom som en overraskelse for alle undtagen en kreds af indviede. Forud var gået kort tids planlægning. På et talsmandsmøde den 18/2 med ca. 50-60 deltagere blev det foreslået at tage mere aktive metoder i brug. Carl Weltzer holdt oplæg om de studerendes aktioner i Berlin. Mødet førte ikke umiddelbart til handling, men da Carl Weltzer, Peter Juel Hansen, formanden for de psykologistuderendes fagråd Jan Ivanouw samt Else Ryding, aktiv i skabelsen af talsmandsordningen og i diskussionerne vedrørende Fremtidens Psykologistudium, mødtes den 9/3, var det med den klare hensigt at iværksætte aktioner. Den 12/3 var aktionsplanerne til diskussion i fagrådet. På et møde i talsmandsudvalget den 18/3 fremgår det, at de *hårdt mod hårdt-orienterede* havde taget teten, og at arrangementet 21/3 var på plads.²¹ En del af aktionen var koncerten med Burnin' Red Ivanhoe, der skulle overdøve undervisningen i de nærliggende auditorier, mens serveringen af øl skulle lokke folk ned fra undervisningslokalerne for at høre på talerne.

Aktionsmødet samme aften indledtes med en række taler, inden man gik over til en mere åben debat. Debatten fokuserede på, under hvilken

rende midt i 1960erne. Se Franz From e.a.: »Psykologi«, *Københavns Universitet 1479-1979*, Bind X. Det filosofiske fakultet 3, Svend Ellehøj (red.), København 1980, s. 191.

²⁰ RA, »Studereroprøret«, U.2, A I 4b, »Fremtidens Psykologistudium«, s. 4. Studiet var kendt for høje frafaldsprocenter.

²¹ »Referat af TMU-møde mandag d. 18/3«, Peter Juel Hansens privatarkiv.

form aktionerne skulle videreføres. Det blev foreslået, at man valgte aktioner, der ville få stor tilslutning, i modsætning til aktioner med langsigtede mål. Først skulle der mobiliseres, og havde folk først deltaget én gang, var det nemmere at aktivere dem igen. Generelle paroler som »Bryd professorvældet« blev også anbefalet og fik stor opbakning.²² Angående studenterpolitik spurgte en i salen, om det i det hele taget var muligt at lave oprør, hvis man ikke var venstreorienteret. Responsen fra salen var blot en stor latter.

Selve formen og beslutningsprocessen på aktionsmødet var interessant. Der var ikke planlagt nogen efterfølgende aktioner, for det skulle nemlig udgå fra aktionsmødet. Der lå dog en klar opfattelse om, at der skulle ske noget næste dag, og ideen om en debatuge kom hurtigt frem på mødet. I første omgang ville man koncentrere sig om en strejke næste dag, og en aktionsgruppe skulle efter aktionsmødet planlægge dette, så alt var klar til næste dag. En i salen ønskede strejken varslet. Han mente, at man ikke kunne hindre folk i at gå til forelæsning, og foreslog, at man ventede til om mandagen med at strejke. Reaktionen fra forsamlingen lød:

»Nej, i morgen!«

[en stemme udbryder]: »Er i enige om vi starter strejken i morgen?«

[forsamlingen råber]: »Ja!«²³

Stormødedemokratiet som organisationsform rejser en række spørgsmål om magt og kontrol med beslutningsprocesserne. Hvem beslutter egentlig hvad? Er det virkelig så demokratisk en form, som det giver sig ud for? Og har det en bredt aktiverende funktion?

At dømme ud fra lydbåndoptagelsen er det svært altid at finde en klar procedure bag udformningen af en beslutning. Der er informelle ledere, der har en magt i kraft af en vis styring af mødeforløbet. Det er de folk, der har været initiativtagere til aktionen i Studiegården og til aktionsmødet. Vedrørende den demokratiske form må det siges, at mødet forløb rimelig godt. Det skyldtes, at der var et klart mål for mødet, som var at planlægge aktionerne, der skulle starte næste dag. De, der var imod aktioner om fredagen, var klart i undertal, men blev til gengæld også trynet noget. Spørgsmålet er så, om det klare mål er repræsentativt for stormøderne. Dette er tvivlsomt og det gør formen mere pro-

²² Der findes en lydbåndoptagelse af mødet, som dette afsnit baserer sig på. Aktionsmødet d. 21/3 1968. Lydbåndoptagelse. Peter Juel Hansens privatarkiv.

²³ Lydbåndoptagelse. Peter Juel Hansens privatarkiv.

blematisk end aktionsmødet den 21/3 antyder. Skal man på et stormøde gennemføre principielle diskussioner, kan disse meget let udvikle sig til et spørgsmål om udholdenhed. Stormødet bliver da et udskillelsesløb, hvor dem, der ikke orker de meget lange diskussioner, eller personer, der har forpligtelser, fx børn, meget hurtigt bliver koblet af beslutningsprocessen. Med en flad beslutningsstruktur opstår der informelle hierarkier, der skaber nye og ofte uerkendte magtrelationer, hvor de velargumenterede og strategisk kyndige kan opnå en uformel og derfor ukontrolleret indflydelse. Stormødet åbner desuden muligheder for mødekontrol fra en mindre gruppe, der kan trække et møde i langdrag eller fra én meget karismatisk person, der besidder gode overtalelsesevner.

Strejke fra al undervisning blev vedtaget på aktionsmødet og begrundet med manglende resultater ved brug af forhandlingslinjen over for professorerne. Da de studerende mødtes igen den 22/3, blev det besluttet, at den følgende uge skulle være debatuge. Undervisningens form, indhold og formål skulle sættes til diskussion på de enkelte hold, og de enkelte undervisere skulle afkræves en reaktion på de studerendes krav. Dette blev iværksat om mandagen den 25/3. De fleste af underviserne deltog i de studerendes initiativ, mens enkelte udeblev eller ville gennemføre undervisning, hvorpå de studerende udvandrede.

På debatugens anden dag den 26/3 afholdtes der stormøde blandt de psykologistuderende. Den videre målsætning blev diskuteret, og forholdet til amanuenserne var til debat. Det blev fremført, at der havde været en aggressiv tone mod nogle af de ikke-professorale lærere. Dette var uheldigt, da man risikerede at skubbe en mulig forbundsfælle fra sig. Til gengæld var der fra studentside skuffelse over amanuenserens manglende tilslutning, da de studerende mente, at deres krav om decentralisering af professorernes magt var sammenfaldende med krav fremsat i amanuensisrådet.²⁴ Det blev besluttet at arrangere et møde med de ikke-professorale lærere for at informere om aktionernes formål og søge at vinde amanuenserne over på studentsiden. Samtidig vedtog man på mødet den 26/3 at indkalde *alle aktivt indstillede* studerende fra andre fag til et stormøde den følgende dags aften.

Ved mødet den 27/3 var der med dags varsel samlet ca. 200 studerende fra forskellige fag. Dette tværfaglige aktionsmøde blev starten på en kortlivet aktivistbevægelse, der eksisterede i foråret 1968, og som omtales senere. De psykologistuderende informerede om deres aktio-

²⁴ Rigsarkivet, »Studerenteroprøret«, U.2, A I 4b, »Referat af de psykologistuderendes møde den 26/3 1968«.

ner og gav udtryk for, at noget tilsvarende burde gøres på andre institutter. De havde erkendt, at det kun var muligt at komme igennem med de generelle krav om ændringer i universitetets magtstruktur, hvis andre studerende stillede de samme krav. Målet var at skabe en aktionspolitik, som både angreb professorernes magt og på længere sigt aktionerede for bedre studieforhold, fortrinsvis bedre lokaler og kvalificerede lærere. Samtidig skulle man sikre, at det blev koordineret i et regi udenfor Studenterrådet. Indenfor studenterkredsen stod to forskellige strategiopfattelser, en forhandlingslinje og en aktionslinje, overfor hinanden, og det var aktionslinjen, der var ved at få medvind. Dagen efter, den 28/3, konfronteredes de to opfattelser med hinanden på et møde, hvor Studenterrådet skulle finde frem til sin holdning til aktionspolitikken.

Aktiverne så sig selv som spontane, i kontakt med de øvrige studerende og dermed i sidste ende som en mere legitim aktør end Studenterrådet og dets *pampere*. Studenterrådets repræsentanter blev set som en gruppe politisk ambitiøse studerende, der brugte organisationen som et springbræt til en karriere efter studiet. Desuden var rådet ude af stand til at komme igennem med sine krav over for universitetets ledelse. Nogle af de psykologistuderende formulerede det således til pressen:

»Studenterrådet har spillet fallit. Rådet har alt for længe gået ad den slagne landevej, med al dens korridorpolitik etc. uden at opnå egentlige resultater. Derfor er det i den nuværende situation tvungende nødvendigt at tage andre midler i anvendelse.«²⁵

Overfor denne udfordring var det afgørende for Studenterrådet at genvinde initiativ og legitimitet ved at stå for koordinering. Især rådets formand, Christian S. Nissen, spillede sine kort drevent over for aktivisterne. Hans strategi var først at lade kritikerne bruge alle deres trumfer og give dem principielt ret i alt, hvad de sagde, hvorefter han forstod at integrere kritikken i Studenterrådets politik gennem formuleringer som:

»Spontanitet er en nødvendig ting, men må nødvendigvis finde sted inden for de rammer, man har lagt i planen.«²⁶

De psykologistuderende var imidlertid ikke til sinds at afgive initiativet.

²⁵ »Studenterrådet har spillet fallit«, Information 23.-24/3 1968.

²⁶ Rigsarkivet, »Studenteroprøret«, U6, BII, »Notat vedrørende 'aktionspolitik'«, Jnr. 1149/949 CSN. 24/3 1968, s. 3.

De fandt ledelsen i Studenterrådet autoritær og uden kontakt med de enkelte studerende.²⁷ Derfor mente de ikke, at det var muligt at opnå denne kontakt ad parlamentarisk vej. Aktionerne ville blive udvandede, hvis Studenterrådet skulle være koordinerende aktionsorgan. De psykologistuderende ville ikke lade sig tæmme af en fælles linje, der ville betyde, at energien bag aktionerne ville gå tabt.

Efter langvarige diskussioner blev der vedtaget en resolution, hvor Studenterrådet nærmede sig aktionslinjen. Resolutionen var et forsøg fra Studenterrådets side på at komme på omgangshøjde med et betydeligt studenterpolitisk initiativ, som til dels var vendt mod den strategiske linje, rådet stod for. Det var lykkedes for de psykologistuderende at påvirke Studenterrådets linje, men det var ikke en succes, der blev betragtet som særlig relevant. Ambitionen var at aktivere de enkelte studerende på de respektive fag og at inddrage alle i diskussionerne om oprørets udvikling. Det var stormødedemokratiet og ikke Studenterrådets repræsentative demokrati, der i denne fase skulle være oprørets form. Studenterrådet var kørt ud på et sidespor.

På debatugens sidste dag den 29/3 var der indkaldt til møde blandt de psykologistuderende. Her skulle de tage stilling til deres egne krav. Kravet blev generel medbestemmelsesret. Det var en konkretisering af tidligere bredere målsætninger, hvilket var nødvendigt, hvis man hurtigt ville opnå ændringer på studiet og holde dampen oppe blandt de studerende. Kravet blev i forbindelse med oprettelse og udformning af studienævn bestemmende for udviklingen på Psykologisk Laboratorium i april 1968.

April 1968: Studienævnsforhandlinger og laboratoriebesættelse

Debatugen havde været begivenhedsrig. De psykologistuderende rettede nu indsatsen mod forhandlinger med professorerne og med universitets ledelse den 2/4 i skikkelse af rektor Mogens Fog. Københavns Universitet var ledet efter en Kongelig Anordning fra 1936. Mogens Fog besluttede at give grønt lys for ændringer på alle de punkter, hvor anordningen ikke udtalte sig. Her kunne man gøre, som man ønskede. Den del af rektors kompetence, som var uddelegeret til professorerne, blev sat til forhandling. Det var et klart signal om, at Fog stod bag de studerendes krav om reformer og medbestemmelse, og det havde psykologiprofessorerne at rette sig efter.

²⁷ På mødet den 27/3 havde Peter Juel Hansen anbefalet en nedlæggelse af Studenterrådet.

Mødet med Fog havde styrket de studerendes forhandlingsposition. Forhandlingerne gik sin gang, dog med en enkelt kurre på tråden, da der blandt amanuenserne lød krav om en tredeling af repræsentationen i studienævnet mellem professorer, ikke-professorale lærere og studerende. Dette blev afvist af de studerende, som også kunne henvise til amanuensisrådets ønske om på dette område at ophæve skellet mellem de to grupper af ansatte. Den 19/4 endte forhandlingerne med et udkast til studienævn, men på et studentermøde samme aften afvistes udkastet, da de studerende ønskede en mere vidtgående aftale. Herefter tog aktionerne en ny drejning, da det blev vedtaget at besætte Psykologisk Laboratorium samme aften. Drejningen skyldtes ikke blot utilfredshed med aftalen, men skal også ses i et bevægelsesinternt lys. Efter forhandlingsperioden i begyndelsen af april var der blandt initiativtagerne til de første aktioner en frygt for, at gassen var ved at gå af ballonen. En ny aktion kunne lægge pres og skabe en ny politisk situation, samtidig med at der med fornyet styrke kunne mobiliseres opbakning bag de studerendes krav. Besættelsen var den hidtidige kulmination på studenteroprøret og fik stor opmærksomhed både på universitetet og i pressen, som allerede havde dækket forløbet ganske tæt siden aktionernes start.

Besættelsen lykkedes på to fronter. De studerende fik initiativet tilbage og grænserne blev skubbet for, hvad studenterspolitikens midler kunne indeholde. Samtidig fik man kravet om studienævn igennem i en klarere formuleret aftale. I forhold til formuleringen i aftalen den 19/4, der lyder:

»I sager hvor professorer af fakultetet afkræves en stillingtagen i henhold til deres samvittighed vil de forinden udtalelserne afgives grundigt gennemdrøfte den pågældende sag i studienævnet.«²⁸

blev formuleringen i rammeudkastet vedtaget den 22/4 formuleret således:

»Studienævnets kompetence omfatter alle forhold under professorernes reelle myndighedsområde, for så vidt disses ansvar som tjenestemænd ikke forsømmes herved.«²⁹

²⁸ RA, »Studenteroprøret«, U 2, A II, »Aftale mellem repræsentanter for lærere og studerende ved psykologistudiet d. 19/4-1968«.

²⁹ RA, »Studenteroprøret«, U 2, A II, »Rammeaftale«. Formodentlig udformet 21/4.

Den blev til på opfordring af Mogens Fog og accepteret af de tre professorer i Psykologi den 22/4. Studienævnets kompetenceområde blev specificeret i et bilag, og dette var en stor sejr for de psykologistuderende. Det blev stadfæstet, at studienævnet var sammensat af lige mange studerende og lærere, samt at nævnets afgørelser fandt sted ved simpelt stemmeflertal. Endvidere kunne studienævnet tage stilling til de almindelige retningslinjer for de enkelte fags indhold i den til enhver tid gældende studieordning. De studerendes ret til medindflydelse på undervisningen blev også stadfæstet, da det blev fastslået, at undervisningens indhold og udformning var et anliggende mellem hold og underviser.³⁰

Da de psykologistuderende forlod barrikaderne den 25/4 kl. 12, var det kulminationen på deres oprør.³¹ Indtil dette tidspunkt var de toneangivende i studenteroprøret. Herefter blev de ét institut blandt mange, men med deres aktioner havde de forandret studenterpolitikens mulige indhold og midler. Fra epicentret havde oprøret bredt sig.

Aktivistbevægelsen og studenteroprøret i april og maj 1968

Aktivistbevægelsen var tænkt som et samlende og koordinerende organ for aktivister på de forskellige fag, men begyndte hurtigt at diskutere mere generelt om studenteraktionernes mål og midler. Referatet fra det tværfaglige aktivistmøde den 27/3 giver ikke noget særlig præcist indtryk af en bevægelses fødsel, men det er tydeligt, at en række studerende, der ikke normalt diskuterede indbyrdes, var blevet bragt sammen for at diskutere studieforhold og studenterpolitik. Det er dog først i løbet af april, at klarere konturer aftegnes.

På et møde med aktivister fra de forskellige fakulteter blev det vedtaget at afholde en demonstration på Frue Plads. Det var også på dette møde, at en grad af organisering blev gennemført. Det var ikke en særlig formel organisering, men en koordineringsgruppe blev nedsat bestående af tre studerende (en fra Russisk og to fra Psykologi). Samti-

³⁰ Gengivelsen er ikke på basis af bilaget, men den konkrete udformning aftalen fik i den officielle formulering. Se »Aftale om studienævn for psykologistudiet ved Københavns Universitet«, dateret 29/4-1968, *Meddelelser fra Københavns Universitet*, 16.årg., nr. 17, 5/5-68.

³¹ Ophævelsen af besættelsen blev gjort til lidt af en mediebegivenhed. Efter en grundig rengøring af det besatte område klippede de studerende en snor over, der betød, at besættelsen var overstået og adgang til laboratoriet genindført. Dette blev gjort foran en række repræsentanter for pressen og reportager og fotografier af begivenheden kunne ses i aviserne den 26/4. Forbundet med aktionslinjen havde de studerende en meget bevidst mediestrategi. Aktioner virkede kun, hvis de kom ud i offentligheden.

dig blev spørgsmålet om generel medbestemmelsesret gjort til demonstrationens krav og en gruppe blev nedsat til at præcisere kravet. Det fremgår også, at aktivistbevægelsen var inde i en mobiliseringsfase; således lyder opfordringen fra aktivisterne:

»Hvis du ikke er tilsluttet en aktivistgruppe indenfor dit eget fag, må du enten tilslutte dig til de eksisterende eller (hvor en sådan endnu ikke findes) oprette en. Universitetets demokratisering står og falder med aktiviteten inden for de enkelte faggrupper!«³²

Den 23/4 demonstrerede 5.000 studerende på Frue Plads. Demonstrationen var planlagt på 14 dage, og der var nu kun gået en måned siden oprørets spæde start blandt de psykologistuderende i Studiegården. Den måned havde til gengæld set en stor offentlig debat i aviserne om universitetet og studenteroprøret både i form af reportager, læserindlæg og avisledere.

I radioens Pressemøde blev Fog konfronteret med opfattelserne af hans rolle i begivenhederne, og her afviste han, at der var tale om taktik. Hans optræden og holdninger var ingen *elastisk defensiv*.³³ Dette var i vid udstrækning rigtigt. Mogens Fog havde sin egen dagsorden, som i vid udstrækning var på linje med de studerendes, hvad angik demokratisering og modernisering af universitetet.³⁴ Dette havde han slået fast i sin særudtalelse i UAU 2, som han havde kritiseret for ikke at være vidtgående nok. Noget andet er så, at han flere gange offentligt tog afstand fra de studerendes aktioner. I radiointerviewet, der fandt sted, mens de psykologistuderende besatte deres laboratorium, tog han dog ikke direkte afstand fra denne aktion. Tværtimod understregede han, at man godt ville på talefod med dem og at det var beklageligt, hvis det kastede skygger over de studerendes ønsker. Det kan godt ses som taktik, men det er mere rettet mod modstanderne af forandringer. Fog var interesseret i at undgå en delegitimering af den position, han delte med de studerende. Bemærkningen i den tale, han holdt ved demonstrationen den 23/4 om at »i jeres krav er jeg meget vidtgående enig med jer«, var ikke udtryk for repressiv tolerance, men udtryk for sammenfalden-

³² RA, »Studenteroprøret«, U.1, A.I.1, »Til alle aktivister!«, Udateret papir signeret »For Koordineringsgruppen Finn Madsen«. Mødet blev formodentlig afholdt 8/4.

³³ Danmarks Radios *Pressemøde*, Lydbåndoptagelse, Peter Juel Hansens privatarkiv. Udsendelsen blev sendt 20/4 1968.

³⁴ I Politiken 23/3 1968 blev han citeret for følgende udtalelse: »Det vil ikke være muligt at få en så radikal løsning på Københavns Universitet, som jeg synes var ønskeligt.«

de synspunkter.³⁵ Til gengæld lagde han i talen afstand til besættelsen af Psykologisk Laboratorium, som han betegnede som selvtægt, hvilket ikke kunne forenes med demokrati. Derimod var »en demonstration en demokratisk metode«. Demonstrationen på Frue Plads blev den største manifestation af opbakning til kravene om demokratisering og medbestemmelse på Københavns Universitet i 1968. I en folder, der blev trykt i forbindelse med demonstrationen, var kravene klare: et generelt demokrati med ligelig repræsentation af studerende og lærere. I folderen hed det:

»Alle demokratisk indstillede mennesker må ønske en sådan reform gennemført. Hvis de nuværende besluttende myndigheder har magten kærere end demokratiet, vil det være de studerendes pligt alligevel at gennemføre demokratiet.«³⁶

Aktivistbevægelsen var på sit højdepunkt. Det var nemlig aktioner og demonstrationer som den på Frue Plads, der kunne sikre den indre sammenhængskraft i bevægelsen. Man kunne mobilisere folk til en konkret opgave samtidig med, at man fik gennemslag i den bredere offentlighed via mediernes interesse. Dette var en helt afgørende forudsætning for succes. At demonstrationen var nogenlunde sammenfaldende med det afgørende gennembrud for de psykologistuderendes krav om oprettelse af studienævn, var endnu et udtryk for aktivisternes succes på dette tidspunkt. Det betød til gengæld også, at man måtte finde nye krav og mål. Der var stadig et stykke vej, før ordentlige forhold var sikret på universitetet, for de psykologistuderendes gennembrud med studienævnsaftalen var lokalt. Det berørte ikke i første omgang studenterrepræsentation i fakultetsråd endsige andre studienævn.

Den første aktion, der fulgte op på demonstrationen, drejede sig dog om de studerendes økonomiske forhold. Den 26/4 troppede en lang række studerende op på socialkontorer rundt omkring i København for at få deres situation defineret med henblik på at søge støtte. Baggrunden for aktionen var et krav om indførelse af studenter- eller uddannelsesløn. Dette var ikke et nyt emne, aktivistbevægelsen havde opdaget, men noget som både Studenterrådet og DSF havde arbejdet med. Nu valgte man bare at bakke et politisk krav op med en aktion, der kunne sætte fokus på sagen. Samme dag som aktionen på socialkontorerne var

³⁵ Det bør dog holdes i erindring, at med hensyn til sager vedrørende forskning havde Fog taget klar afstand fra de studerendes krav om indflydelse.

³⁶ RA, »Studereroprøret«, A.I.I., »Vi ønsker ikke det umulige, men vi kræver...«.

der møde i aktivistbevægelsen, hvor man diskuterede målsætninger for bevægelsen. En gruppe udformede i fortsættelse af aktivistmødet et papir om mål og midler for studenteraktionerne.³⁷ Det er påfaldende, at selv i de langsigtede mål er politiske mål uden for uddannelsessystemet ikke inddraget. Det nærmeste er, at hovedformålet med uddannelsen skal være tilegnelsen af en »kritisk holdning til videnskaben og andre samfundsmæssige funktioner.« Som årsager til ønskerne om ændringer fremføres en række form- og indholdsmæssige kritikpunkter. Det blev anført, at undervisningen var præget af ensidigt orienterede videnskabelige retninger med forældede pædagogiske metoder og irrelevant litteratur og stof. Undervisningen var baseret på kundskabsophobning med henblik på at bestå eksamen og ikke som incitament til en selvstændig kritisk holdning. Derfor ville man have den gældende eksamensform og selve eksamensbegrebet taget op til revision.³⁸ Under de langsigtede mål og formål med ændringer nævnte man:

»Demokratiseringsprocessen er en nødvendig betingelse for den fornyelse af universitetets struktur og formål, som samfundsudviklingen forlængst har krævet.

Universitetet skal ikke være en isoleret enklave i samfundet, men en integreret, skabende faktor. Det er nødvendigt at modarbejde de påståede skel mellem studenter og andre befolkningsgrupper, da disse kun skyldes manglende information.

De studerendes uddannelse skal ikke være en tilpasning til den engang accepterede samfundsadministration, men skal give dem evne til kritisk at tage del i det nuværende og det fremtidige samfunds dynamiske udvikling.«³⁹

Målet for selve aktionerne rettede sig imod at sikre fuld åbenhed og reel indflydelse på studenterpolitikken for dermed at sikre en aktiv stillingtagen bredt i studenterkredsen. Derfor var det en nødvendighed med en omstrukturering af studenterorganisationen, således at der blev arbejdet i tæt kontakt med de øvrige studerende. Hyppige studentermøder, som skulle fastlægge forhandlingspolitikken, ville sikre den nødvendige aktivitet og samtidig skulle utraditionelle aktioner bruges som nødvendig støtte til forhandlinger for at sikre, at resultater blev opnået hurtigt og effektivt. Endelig fremhævedes også et ønske om »kontakt

³⁷ RA, »Studenteroprøret«, A.I.1., »Oplæg til en diskussion om studenteraktionernes mål og midler«.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

med andre befolkningsgrupper f.eks. lærlinge og andre grupper under uddannelse«, da dette kunne være aktivitetsfremmende. Af et referat fra et aktionsmøde den 28/4 fremgår det, at extern-kommunikationsgruppen i løbet af sommerferien ville »opbygge forbindelser til et antal tillidsmænd på fabrikker og sammen med disse planlægge oplysningsaktiviteter.«⁴⁰

Mødereferatet fra den 28/4 er påfaldende, fordi det ikke er repræsentativt for aktivistbevægelsen eller de studerendes oprør på dette tidspunkt. Referatet handler om modforholdsregler og strategi ved større demonstrationer, blandt andet hvordan politiet skulle håndteres og afledes. Dette skyldtes det dramatiske forløb, som Vietnam-demonstrationen den 27/4 1968 havde fået med gadekampe mellem demonstranter og politi foran den amerikanske ambassade på Østerbro. Den radikalisering, som mødet gav udtryk for, var i første omgang kun et forbigående fænomen, men viser, hvordan en skarp konfrontation med myndighederne eller 'systemet' kan reflektere tilbage på en bevægelse med en efterfølgende radikalisering, der legitimeres i modpartens voldsomme handlinger. Samtidig viser det også, at selvom der ikke var en organisatorisk sammenhæng mellem Vietnam- og studenterbevægelsen, som i Vesttyskland, så udgjorde Vietnam-spørgsmålet en potentiel radikaliseringsfaktor, da der kunne være et stort personsammenfald mellem studenteraktivister og demonstranter mod Vietnam-krigen.

I løbet af maj forsøgte aktivistbevægelsen sig med flere debatter om sin rolle og målsætninger i fremtiden, men disse bevægede sig ikke ud af stedet. Et oplæg fra målsætningsgruppen var nærmest et tilbageskridt fra oplægget den 26/4.⁴¹ Noget tyder på, at man nærmest har glemt diskussionen den 26/4 og er startet forfra. Det er betegnende for en så løst organiseret bevægelse uden fast medlemskare, at principdiskussioner kan risikere at måtte starte forfra på senere møder. En mere fasttømret organisation har en højere grad af 'hukommelse' i sådanne sager. Det tyder også på, at aktivistbevægelsen havde orienteringsvanskeligheder efter perioden med aktioner. Aktivismen havde hidtil været en succes og ville fremover være et oplagt middel i studenterpolitikken, men hvad var målene og hvilke sager var det, aktivisterne skulle engagere sig i? Det står meget uklart udfra de forskellige debatter i selve bevægelsen på dette tidspunkt.

⁴⁰ RA, »Studereroprøret«, A.I.1., »Referat af aktionsmøde d. 28/4 1968«. I hvilken udstrækning der blev taget kontakt er uklart, men det førte ikke til noget udbytterigt samarbejde mellem studerende og arbejdere. Det kom først på et senere tidspunkt.

⁴¹ RA, »Studereroprøret«, U.1, A.I.1., »Oplæg fra målsætningsgruppen«. Oplægget er dateret men sandsynligvis fra omkring 26/5.

Ved indgangen til maj kom man ind i mere smult vande med en forhandlingsfase. Hvad der skete på de forskellige fag, skal ikke beskrives her, men den 2/5 blev der nedsat et konsistorieudvalg, der skulle se nærmere på nogle mere principielle forhold. Udvalget bestod af fem professorer, fem amanuenser og 10 studerende, og dets opgave lød:

»...inden for rammerne af den nugældende anordning om Københavns Universitets organisation at tage stilling til professorernes og andre læreres samt de studerendes repræsentation i studienævn og undervisningsudvalg og disse organers kompetence.«⁴²

Der havde været diskussioner om, hvor langt man kunne gå i henhold til bestemmelserne i den kongelige anordning af 1936, men da man betonedede §25 og gav den en åben tolkning, var der muligheder for ændringer inden for den gældende anordning, selvom man også ville i gang med udformningen af en helt ny.⁴³

De ti studerende blev fundet i løbet af maj gennem diskussioner mellem Studenterrådet og aktivistbevægelsen, som indgik i samarbejde og koordinering af indsatsen i udvalget. Man lavede en baggrundsgruppe på ti repræsentanter fra hver gruppering. Ud af dette valgtes igen fem studerende fra rådet og fem blandt aktivisterne, som så udgjorde studenterrepræsentationen i konsistorieudvalget. Henover sommeren havde man tre møder, men det tyder ikke på, at man fik markante resultater ud af det, bortset fra en klar henstilling til konsistorium. Man ønskede i efteråret nedsat et udvalg med 50% studenterdeltagelse til udarbejdelse af forslag til den fremtidige organisation af Københavns Universitet. Samtidig ønskedes det, at konsistorium skulle henstille til fakulteterne at oprette besluttende fakultetsråd med ligelig repræsentation af studerende og lærere. Den nærmere udformning skulle være et anliggende mellem de forskellige fakulteters lærere og studerende. Årsagen til dette var dels det almindelige ønske om medbestemmelse på alle niveauer, og dels at en opfordring fra konsistorium om at indføre medbestemmelse på fakultetsplan ville fremme professorernes lyst til at give studienævnene mere kompetence, da de alligevel ikke kunne beholde magten i fakultetet.⁴⁴

⁴² RA, »Studereroprøret«, U.1, A.I.1., »Kommisorium fra konsistorialmødet d. 2/5-68«.

⁴³ §25 lød »Fakultetet kan nedsætte andre stående udvalg til behandling og eventuel afgørelse på fakultetets vegne med hensyn til enkelte sager eller grupper af sager. Disse udvalg vælges ved det pågældende Universitetsårs begyndelse«.

⁴⁴ Rigsarkivet, »Studereroprøret«, U.1, A.I.1. Unavngivet og usigneret informationspapir fra omkring 22/5 1968.

Aktivistbevægelsen blev på mange måder blot et overgangsfænomen. Aktivistbevægelsen havde svært ved at finde målsætninger, der rakte ud over begivenhederne i foråret 1968. Det var ikke sådan, at der ikke var aktivister efter august 1968, det var der i allerhøjeste grad, men som en selvstændig aktivistbevægelse ophørte den med at eksistere. Den havde aldrig formelt oprettet sig, haft medlemskab eller nedlagt sig selv, men den tværfaglige aktivistbevægelse, der også omtales som fællesaktivismen, blev fra efteråret ændret til aktiviteter eller organisering enten i institutregi, i aktionsgrupper oprettet i forbindelse med konkrete aktioner, eller til en slags 'fusionering' med Studenterrådet, som i forbindelse med rådsvalet oplevede en stor udskiftning. Marginaliseringen af Studenterrådet var således et kortvarigt fænomen.

Fra studenteroprør til studenterbevægelse. Efterår 1968 til 1970

Da aktionerne og fællesmøderne på de forskellige institutter begyndte at udmønte sig i konkrete forhandlinger om studienævn, kunne Studenterrådet generobre den tabte hovedrolle som den, der koordinerede forhandlingslinien for alle studenterne. Til forskel fra aktivisterne havde rådet en erfaring og et apparat til en politisk koordinering, som var uundværligt, når aktionerne skulle udmøntes i formelle aftaler.

I løbet af efteråret 1968 udviklede studenteroprøret sig til en egentlig studenterbevægelse med egne fora og en egen dagsorden. Spørgsmålet er, hvilke konsekvenser denne institutionalisering af oprøret havde både for dets videre form og indhold. Hvordan påvirkede ideologi og organisation hinanden gensidigt, og hvad betød det for studenterbevægelsens gennemslagskraft udadtil og indadtil?

Da der skulle vælges ny ledelse i efteråret 1968 var det de aktivistiske studenter, der overtog topposterne. Der var på flere måder tale om et generationsskifte. De traditionelle studenterrådspolitikere talte, opførte og klædte sig som pæne, fremadstræbende unge mennesker, der kendte den gængse politiske jargon og habitus. Nu blev rådet overtaget af studenteroprørere, der var præget af ungdomsoprøret og Det Nye Venstre, hvilket både kunne ses og høres. Deres ydre fremtræden med viltret skæg og langt hår satte dem i forbindelse med det nye smagsfællesskab omkring den antiautoritære ungdomskultur, og fra Det Nye Venstre havde de en vidtrækkende politisk dagsorden og var præget af en tro på, at denne dagsorden kunne og skulle gennemføres. Det var et brud med den apolitiske og beskedent 'realistiske' stil, der havde kendetegnet studenterpolitikken hidtil.

Det forholdsvis udradramatiske generationsskifte blev til på baggrund af

den opbakning, som aktivisterne havde blandt studenterne. De aktivister, som var interesseret i at føre oprøret videre i mere formelle rammer, kunne regne med at blive valgt til rådet og få en legitim rolle i studenterpolitikken.

Den politisering, der fulgte generationsskiftet, var dog ikke uproblematisk for Studenterrådet. Ifølge den kongelige anordning for Københavns Universitet havde rådet eneret på at repræsentere de studerende, men skulle til gengæld være politisk neutralt. Det betød, at der var grænser for, hvor radikale udtalelser Studenterrådet kunne komme med. Det var nødvendigt med en vis grad af selvrens, ligesom det var nødvendigt at bevare en vis konsensus i rådet, der ikke alene bestod af venstreorienterede studenteroprørere. Dette medførte, at radikaliseringen og politiseringen af studenterpolitikken efter 1968 foregik i et langsomt og ustadigt tempo på Københavns Universitet. Studenterrådet tog enkelte politiske initiativer, når det blev presset af resterne af aktivistbevægelsen. Det gjaldt for eksempel en demonstration mod Sonning-prisen i 1969, hvor en lille gruppe af aktivister ledet af Finn Ejnar Madsen fik et modvilligt studenterråd til at gå med. Demonstrationen skulle fremprovokere en debat om boligspekulation – Sonning havde tjent sin formue på boligmarkedet – men endte i slagsmål mellem aktivister og politi.

Rådets initiativer gjaldt først og fremmest støtten til nye kritiske tiltag på de enkelte institutter, hvor de studerende ønskede at forny den videnskabelige tradition inspireret af teoretikere som Jürgen Habermas og Herbert Marcuse. Disse tænkere pegede på nødvendigheden af at diskutere grundlaget for forskningen for at undgå, at videnskaben ubevidst reproducerede det bestående samfund uden at kunne opstille et kritisk alternativ. Hvis videnskaben ikke var bevidst om de interesser, som lå bag den, ville den automatisk blive konservativ ved at tjene den herskende ideologi. Derfor gjaldt det om at føre en stadig debat om de værdier, som forskningen byggede på. Denne kritik medførte en debat om erhvervslivets rolle og kontrol med forskningen og rejste spørgsmål om det dogme om objektiv og værdifri forskning, der prægede videnskabssynet på Københavns Universitet. Man ville væk fra en forestilling om videnskaben som 'den lærde republik', der eksisterede afsondret fra det øvrige samfund, og i stedet forsøge at gøre forskningens politiske grundlag og konsekvenser til genstand for diskussion.

Dette betød selvfølgelig, at studenterne selv skulle formulere et politisk projekt for deres forskning, som begyndte at afspejle en venstreorienteret observans:

»... en reform af uddannelsen vil være et politisk redskab, hvormed man kan virkeliggøre en politisk vilje ...

Uddannelsens formål er ... at opretholde en bestandig kritisk analyse og påvirkning af de til enhver tid foreliggende samfundsforhold.«⁴⁵

Der var dog langt til 1970ernes revolutionære, marxistiske videnskabskritik, snarere var der tale om en række ukoordinerede initiativer for at få gang i en faglig debat på et universitet, der hang fast i en gammel tradition fra Københavns Universitets positivistiske storhedstid.⁴⁶

På andre områder holdt Studenterrådet sig fra den politiske retorik, selv på områder der virker oplagt politiske. Rådets ledelse var meget tilbageholdende, da man i 1969 fandt en hemmelig aflytningscentral under universitetets lokaler i Kejsergade. I stedet overlod man de ideologisk ladede protester til folk uden for den formelle studenterpolitik. Da rådet fik ny formand samme efterår, udtalte han, at

»Jeg vil forsøge at holde mig langt udenfor landspolitiske termer og beskæftige mig med de sager, som er relevante for en studenterorganisation.«⁴⁷

Der var altså tale om en ideologisk slingrekurs, hvor man på den ene side havde en ideologisk dagsorden om at politisere studenterpolitikken og komme ud over den rene fagforeningslinie, men på den anden side var bundet af de formelle forpligtelser, man havde som politisk neutral fællesorganisation. De strukturelle bindinger på Københavns Universitet forhindrede en voldsom radikaliserings i de første par år efter studenteroprørets start.

Samtidig mødte reformerne forholdsvis lidt modstand, der kunne samle de studerende mod en fælles fjende. På de enkelte institutter fik Studenterrådet stort set alle sine krav igennem i de forskellige studienævne: De studerende fik 50% af indflydelsen på undervisningens form og indhold, eksamensregler og dispensationer, og nogle steder fik man også indflydelse på ansættelser. Det eneste sted, hvor underviserne stadig havde det sidste ord, var i forbindelse med forskningen. Studenterne fik altså reel indflydelse på deres egen dagligdag, men blev ikke

⁴⁵ Rigsarkivet, »Studerteroprøret« U5, BI, »Studerterforslag til ny universitetsstruktur...«, Jnr. 179/129, 16/12 1968.

⁴⁶ Se Thomas Söderqvist e. a., *Videnskabernes København*, København 1998.

⁴⁷ Q 9/69, s. 4. Q var et tidsskrift udgivet af det københavnske studenterråd. Første nummer kom i marts 1968 få uger før de første aktioner.

anerkendt som videnskabelige ligemænd, hvilket de efterhånden kompenserede for ved at oprette alternativ undervisning, 'kritisk universitet' og egne faglige tidsskrifter. Studenterne dannede en egen offentlighed, som man efterhånden kunne kalde for en egentlig studenterbevægelse. Forhold, som de færreste kunne have drømt om før foråret 1968.

Professorerne stod svagt og splittet, det eneste samlede forsøg på at modsætte sig reformerne var en urafstemning i foråret 1969, som de konservative tabte med 86 stemmer mod 89. Selvom næsten halvdelen af professorerne altså var imod, formåede de ikke at omsætte deres modstand til en effektiv politisk modoffensiv.

Alt i alt var der ikke noget grundlag for en stærk radikaliserings. Studenterne red på en bølge af politisk succes, der efterhånden gjorde dem blinde for de alliancer, der havde muliggjort succesen og givet dem en tro på, at alle politiske krav kunne gennemføres. Dette overmod skulle blive straffet, men før vi kommer så vidt, er det nødvendigt at se, hvad der skete på landets andet store universitet, i Århus.

Aarhus Universitet 1968-70

I Århus var baggrunden for studenteroprøret en ganske anden. Den københavnske aktivistbevægelse var vokset ud af et ungdomsoprør, der satte spørgsmålstegn ved de bestående autoriteter og traditioner. Man ville hverken være bundet af 'borgerlige konventioner' eller af den øvrige venstrefløjs organisationer og forestilling om god og dårlig smag.⁴⁸ I Århus var denne ungdomskultur endnu ikke etableret, og studenterne blev i deres eget blad beskrevet som »notorisk konservative«.⁴⁹

Den aktivistbevægelse, som blev dannet i Århus efter inspiration fra København, var noget tandløs, men meget mere organiseret end sit forbillede. Dens væsentligste aktion var at overtage det århusianske studenterråd ved et kup i april 1968. Da var Studenterrådet allerede i gang med forhandlinger om en ny anordning for universitetet, ikke på grund af et oprør, men fordi det i 1958 var blevet besluttet at genforhandle universitetets statutter efter ti år. At denne genforhandling faldt sammen med et internationalt studenteroprør, var en ren tilfældighed. Ligesom i København syntes aktivisterne, at Studenterrådets krav var for små og uambitiøse, så man samlede flere hundrede studerende til et

⁴⁸ Se blandt andet Ole Grünbaums bøger *Provokér og Emigrér* fra henholdsvis 1967 og 1968.

⁴⁹ *Montanus* 9/68, s. 9.

stundertermøde i Stakladen, hvor de vedtog en resolution, der tvang rådet til, at

»den øjeblikkelige målsætning for Studenterrådets forhandlinger skal være 50% repræsentation, fuld offentlighed og åben debat i alle besluttende organer. Stundertermødet bakker studenterrådets arbejde for gennemførelsen af disse krav op, og erklærer sig villige til at tage utraditionelle midler i brug for at opnå disse krav.«⁵⁰

Mødet viser den store opbakning, aktivisterne havde i Århus. Selvom det er usikkert, hvor mange studerende der var til stede i Stakladen, er selv det mest beskedne bud et ret imponerende fremmøde på omkring 10% af de studerende.⁵¹

På trods af dette pres fra aktivisterne og på trods af, at man bakkede linien op med forskellige aktioner og happenings, blev der givet væsentlig mindre indflydelse til de studerende i Århus end i København. Dette var dog af mindre betydning, da universiteterne kort efter blev reformeret gennem den fælles styrelseslov, der var skrevet efter københavnsk forbillede.

Den mest betydningsfulde ændring i den århusianske stunderterpolitik var en reform af Studenterrådets struktur i efteråret 1968. Ved en urafstemning i september valgte de studerende at omdanne rådet til en form for parlament, hvor forskellige 'stunderterpartier' skulle vælges på separate lister og derefter danne henholdsvis 'regering' og 'opposition' i rådet. Ved stunderterrådsvalget kort efter blev stemmerne fordelt mellem det gamle stunderterråds liste T, aktivisternes liste Q – eller Stunderterfronten – og den konservative liste G. På grund af valgsystemet fik T flest mandater, på trods af at Q havde den største opbakning. Dette kom sig af, at aktivisterne havde støtte på de store fakulteter som humaniora og statsvidenskab, men ikke hos for eksempel teologerne, mens liste T kunne samle stemmer på alle fakulteter – et forhold som skulle blive typisk for hele stunderterbevægelsens historie; man kunne dominere enkelte fakulteter, mens andre forblev næsten uberørte.

Politiseringen kunne hurtigt mærkes i stunderterpolitikernes retorik. Den nye politiske situation skabte en radikalt anderledes politisk kultur end i København. Det direkte valg til rådet betød en mere skærpet tone

⁵⁰ Citeret i *Stunderterbladet* 24/69, s. 4.

⁵¹ Ifølge rådets blad AT fra maj havde aktivisterne samlet omkring 600 studerende, AT 7/68, s. 7. Senere beskrivelser fra aktivister nævner 900 deltagere, *Stunderterbladet* 24/69, s. 4 og *Montanus* 9/68, s. 12. AT var udgivet af Studenterrådet i Århus 1967-68. Fra efteråret 1968 skiftede det navn til *Montanus*. *Stunderterbladet* var udgivet af DSF.

mellem listerne internt og et behov for profilering, der var helt ukendt i København. Samtidig var det blevet legitimt for det enkelte medlem at fremsætte politiske standpunkter, fordi han (rådet bestod næsten udelukkende af mænd) fremstod som repræsentant for en liste og ikke for hele Studenterrådet. De interne uenigheder i rådet blev dermed en del af en offentlig debat, der havde et langt større potentiale for at mobilisere den enkelte student end københavnernes konsensus-resolutioner. Resultatet var en langt mere radikal mobilisering både til højre og venstre.

I det lange løb gik venstrefløjens i form af Studenterfronten entydigt af med sejren. Dens stemmetal voksede støt i 1969, indtil den fik absolut flertal i Studenterrådet i 1970. Desuden forstod dens medlemmer at sætte sig på betydningsfulde poster i rådsarbejdet, først og fremmest studenterbladet *Montanus*, der udviklede sig til at være frontens talerør, snarere end hele rådets organ. Samtidig radikaliseredes fronten i lyn-tempo fra at have været en koalition mellem liberale og socialister, som ønskede en reform af universitetet, til et revolutionært studenterparti på den yderste venstrefløj. De studerende fulgte med mod venstre, så jo mere ekstremt Studenterfronten spillede ud, jo flere mandater fik den. Frontens største force var dens netværk af såkaldte fagkritiske grupper på de enkelte institutter. Disse studiekredse blev til forskel fra København styret centralt af frontens hårde kerne af uformelle ledere, der ofte var velskolede og hårdt argumenterende marxister. Her havde man fordel af at være et campus-universitet, hvor det var let at komme i kontakt med alle studenter og overskue situationen. Det betød, at det var meget lettere at etablere en enkelt dominerende gruppe, som kunne styre de enkelte initiativer.

Ideologisk var århusianerne også langt mere ensporede og radikale end københavnerne. I stedet for Habermas' idéer om dialog og åbenhed lancerede Studenterfronten allerede fra foråret 1969 et program, der udtrykkeligt sigtede på at etablere marxismen som en entydig målestok for videnskabelighed. Det gjaldt om at få brudt med den 'borgerlige videnskab' og få indført marxistisk forskning. Her lå frontens hovedopgave, der klart blev prioriteret over den mere praktiske studenterpolitik. Programmet blev fremført af velargumenterede studenter med den teoretiske baggrund i orden, og der var ikke megen tålmodighed med ikke-marxisternes småborgerlige uvidenhed. De antydninger af værdirelativisme, der i København lå i opgøret med positivismen, fandtes ikke i Århus, her var ambitionen helt åbenlyst at udskifte én type videnskabelig hegemoni med en anden.

På trods af de snævrere rammer voksede den nye videnskabskritik

hurtigt til et vidtforgrenet net af nye initiativer. Ligesom i København var man trætte af den positivistiske tradition, der havde taget patent på at være den objektive videnskab. Alene det, at marxisterne argumenterede for deres synspunkter i stedet for at læne sig op ad traditionen, har virket som et frisk pust i den støvede universitetsverden. Overalt blev der oprettet faglige grupper i Studenterfrontens regi, dansk og idehistorie blev snart marxistisk-teoretiske højborge, og også i medicin opstod der et radikalt miljø, der ville bryde ud af de faglige rammer og opbygge et eget politisk program.

Studereroprøret i foråret 1968 havde i løbet af de første par år udviklet sig til en egentlig studenterbevægelse. Kravene fra den løse aktivistbevægelse var blevet kanaliseret ind i studenterrådernes faste rammer, og de studerende havde fået etableret deres egen politiske og faglige offentlighed med bred støtte på de store fakulteter. De var også rykket kraftigt til venstre; i København i form af en langsom politisering og ridende på en bølge af velvilje, i Århus som et marxistisk, fagligt opgør med fagtraditionerne.

Da KVR-regeringen i 1970 ville samle reformerne i en styrelseslov for alle landets universiteter, stod den overfor en anderledes politiseret og sammentømret bevægelse end den gruppe psykologistuderende, der havde antændt branden to år forinden.

Det andet studenteroprør. Kampen om styrelsesloven 1970-71

Den 16/1 1970 forelagde undervisningsminister Helge Larsen sit forslag til Lov om universiteternes styrelse for Folketinget. Set fra Slotsholmen var der tale om at få regeringens intentioner om en demokratisering af uddannelserne udmøntet i en lov og samtidig få en samlet, tidsvarende lovgivning for landets universiteter i stedet for de noget rodede forhold, der gjaldt universiteternes styrelse. Man tog udgangspunkt i anordningsforslaget fra Københavns Universitet, dels fordi det var det mest vidtgående med hensyn til en demokratisering, dels fordi universitetet var ældst og toneangivende. Desuden repræsenterede det langt den største del af universitetsverdenen.⁵² Der var altså både en interesse i en samlet, gennemskuelig orden for landets højere uddannelser og et genuint ønske om at demokratisere uddannelsessystemet.

Studererbevægelsen vendte sig dog samlet imod det nye forslag. I Århus blev det kaldt en »krigserklæring«, i København ligefrem et

⁵² Ernst Goldschmidt: *Socialdemokratiet og styrelseslovene af 1970 og 1973 – et forløb*, upubliceret projektopgave, Københavns Universitet 1998, s. 11.

afføringsmiddel («Larsens latværge»)⁵³ Ifølge studenterne var problemet med lovforslaget, at man ikke fik 50% af medbestemmelse i konsistorium og fakultetsråd, men kun 33%, og at Studenterrådets vedtægter skulle godkendes af undervisningsministeren. Det første krav havde været rejst fra begyndelsen, men hverken Mogens Fog eller rektor Søren Sørensen i Århus havde imødekommet det. Godkendelsen fra undervisningsministeren var derimod et nyt stridspunkt, som fra studentside virkede som en utidig kontrol, fra ministeriets side som en garanti for, at rådene ikke skulle misbruge deres privilegerede stilling som eneste repræsentanter for de studerende. Parterne stod stejlt overfor hinanden, og der var kold luft mellem ministeriet og studenterbevægelsen.

I nogle fremstillinger af forløbet glemmes dette modsætningsforhold, og studentsiden beskrives som lovens egentlige ophavsmænd. Gylendals litteraturhistorie, hvis forfattere selv deltog aktivt i kampen mod styrelsesloven, peger på den frugtbare alliance mellem fremsynede uddannelsespolitikere og studenterbevægelsen, en alliance som:

»... havde ført oprøret frem til en foreløbig sejr: der gav de studerende op til halvdelen af repræsentationen i de styrende organer. Professorvældet var knust ...«⁵⁴

Ligesom Ole Grünbaum – der dog ikke var en del af studenterbevægelsen – i sine erindringer påstår, at:

»Studenterne får lov til at lave deres egen styrelseslov.«⁵⁵

Som det skal beskrives nedenfor, blev styrelsesloven et stort og erkendt nederlag for studenterbevægelsen.

Udgangspunktet lignede på mange måder situationen i foråret 1968. Studenterrådet havde fulgt en forhandlingslinie i forhold til loven. Det blev nu presset af en gruppe aktivister, der hev de gamle beskyldninger om pamperi frem igen og krævede direkte aktioner som undervisningsboykot og besættelser. Ligesom to år forinden arrangerede rådets aktivistiske elementer en demonstration på Frue Plads under parolen »NEJ TIL STYRELSESLOVEN«. Men medicinernes aktionsgruppe havde mere vidtrækkende planer.

⁵³ *Studenterbladet* 13/70, s. 6 og *Q* 1/70, s. 4.

⁵⁴ Michael Bruun Andersen e.a.: *Velfærdsstat og kulturkritik*, Dansk litteraturhistorie bd. 8, København 1985, s. 453.

⁵⁵ Ole Grünbaum: *Du skal ud*, København 1988, s. 120.

Da demonstrationen løb af stabelen den 9/3 1970, forløb programmet først efter planen: bandet Young Flowers varmede op og Studenterrådets ledere holdt taler. Efter talerne blev tribunen erobret af en aktivist, som opfordrede til at besætte universitetet. Hans opfordring blev fulgt af en stor del af demonstranterne, der stormede bygningen og erklærede universitetet befriet. Mogens Fog, der var til møde på DTH i Lundtofte, beordrede medarbejderne at gå hjem, men som ved tidligere lejligheder undlod han at tilkalde politiet. Undervisningsminister Helge Larsen holdt sig klogeligt udenfor og overlod sagen til universitetets ledelse.⁵⁶ Besætterne omdannede nu universitetets festsal til et kæmpe fællesmøde. Tilhørerne strakte hals fra gallerierne, mens en uendelig række af talere besteg talerstolen for at foreslå mere eller mindre velforberejdede resolutioner, paroler og strategier. Efter nogle timer var tilhørerskaren skrumpet ind, så man kunne diskutere i en kreds på gulvet, og i løbet af natten flyttede man til mindre lokaler, hvor diskussionen fortsatte. Klokkeren 12 næste dag kunne en lille gruppe trætte besættere vedtage den sidste resolution på universitetets trappe, hvorefter de gik hver til sit.⁵⁷ Intet var hændt i de cirka 20 timer, universitetet havde været befriet. Men velviljen hos bevægelsens allierede var dalet katastrofalt.

Den sikreste allierede havde altid været Mogens Fog. Han var positivt stemt overfor bevægelsens krav, men havde lige fra besættelsen af Psykologisk Laboratorium været skeptisk over for de aktivistiske metoder. At besætte hans kontor, hvor man drak hans sherry og røg hans cigarer, virkede som en unødigt provokation. På samme måde virkede det mere end almindelig ubetænksomt, at man gjorde Helge Larsen til skydeskive i kampagnen mod loven. Selvom også han havde været velvillig over for en demokratisering af universitetet, blev han nu lagt for had som den 'onde Helge', der kun pønsede på at stække studenternes indflydelse. I virkeligheden var loven langt fra Helge Larsens værk alene, tværtimod var den under behandling i et tværpolitisk udvalg på det tidspunkt, da studenterne stormede universitetet. Besættelsen vakte ikke begejstring i den borgerlige flertalsregering, hvor den radikale undervisningsminister ellers kunne have været et formildende element. Studenterbevægelsens eneste klare støtter i Folketinget var Socialdemokratiet og SF, som var i mindretal og ikke kunne forhindre loven i at blive vedtaget.

⁵⁶ Mogens Fog: *Efterskrift. 1946 – og resten*, København 1977, s. 200.

⁵⁷ Besættelsen er dokumenteret i filmen »Universitetet besat« fra 1970 af Dino Raymond Hansen og Ebbe Preisler.

Selvom Studenterrådet var blevet overhalet af de aktionsivrige medicinere, støttede man uforbeholdent besættelsen. Til forskel fra 1968, hvor rådet blev taget på sengen, hang aktivist- og rådsmiljøet nu sammen i en fælles bevægelse, og Studenterrådet måtte tage et medansvar for aktionerne. Efter politiseringen af bevægelsen kunne man heller ikke længere placere sig i den bløde mellemposition, som Christian S. Nissen havde skabt for rådet under det første oprør. Nu stod man på den ekstreme fløj sammen med aktivisterne. Samtidig var det, som om bølgen af succes havde skabt et overmod hos studenterne, der ikke kunne forestille sig, at nemesis kunne slå til.

Studenterrådets støtte til besættelsen og den radikaliserede retorik i studenterbevægelsen bestyrkede politikerne og Mogens Fog i deres tro på, at det var nødvendigt med en form for mindretalsbeskyttelse. Hvor Fog stadig gerne så Studenterrådet som officiel repræsentant, havde udvalget i Folketinget helt opgivet organisationen. I udvalgsbetænkningen om loven var rådet gledet helt ud, og man talte kun om »Valgregler m.v.«. Det blev nu muligt for alle at stille op med sin egen valgliste. Nu ændrede kampen sig fra en kamp om uafhængige statutter til en kamp om rådets eksistens som officiel studenterrepræsentant. Helge Larsen argumenterede spydigt, at denne løsning skam var at efterkomme rådets krav om uafhængighed:

»Studenterrådene vil kunne organisere sig ganske som de ønsker – det er organisationsfriheden – og vil kunne opstille til valg ... efter de i loven fastlagte principper, som også gælder for alle andre.«⁵⁸

Rådene havde formelt fået opfyldt deres krav, men i praksis i en udlægning der kostede dem deres privilegerede eksistens som eneste legitime repræsentant for studenterne.

I København forsøgte man at beholde sin eneret ved at holde en urafstemning om valgreglerne; skulle man have forskellige lister, efter forslag fra Konservative Studenter, eller beholde den nuværende enhed, som Studenterrådet ønskede det? 57,7% af de studerende stemte for Studenterrådets forslag, hvilket blev tolket som en stor sejr. På Christiansborg bemærkede man den hårde tone over for Konservative Studenter i forbindelse med afstemningen. Studenterrådet kontrollerede stadig *Q* og *Studenterbladet* og brugte deres de facto pressemonopol flittigt til at agitere for deres sag. Udefra bestyrkede det kun overbevisnin-

⁵⁸ *Folketingstidende. Folketingets Forhandlinger 1969-70*, sp. 6360.

gen om, at der måtte være en formel mindretalsbeskyttelse. Helge Larsen udtalte da også, at

»Valg, som eventuelt måtte blive afholdt i henhold til de ved urafstemningen vedtagne bestemmelser, [ikke vil] have gyldighed som valg til universitetets styrelsesorganer.«⁵⁹

Endnu engang valgte studenterbevægelsen at sætte hårdt mod hårdt og forlange alt eller intet. Studenterrådene i København og Århus boykottede valgene til konsistorium og fakultetsråd i efteråret 1970. Opbakningen fra studenterne viste sig i form af en mere end halveret deltagelse ved valget, hvor de få afgivne stemmer gik til Konservative Studenter og Moderate Studenter.

Således endte det første valg, hvor studenter kunne vælges til styrende organer med, at de organisationer, der repræsenterede flest studerende, afstod fra at tage del i arbejdet i konsistorium og fakultetsråd. En højst uholdbar situation for både universitetets styrelse, der nu skulle forhandle med organisationer, der reelt repræsenterede et mindretal, og for studenterrådene, der havde sat sig uden for indflydelse på det kritiske tidspunkt, hvor styrelseslovens rammer skulle til at udfyldes.

I stedet oprappede studenterrådene konfrontationen fra 1971 ved at forsøge at forhindre, at universitetets organer kunne fungere. Både i København og Århus besatte studenterne konsistorium for at forhindre de forhandlinger, som skulle udfylde styrelseslovens rammer. Ved den første af disse aktioner i Århus den 29. januar 1971 tilkaldte rektor Søren Sørensen politiet med det resultat, at flere af lærerne nægtede at møde. Derefter skiftede han taktik og forlagde møderne til hemmelige adresser uden for universitetet. I København fortsatte Fog sin imødekommende linie og indbød 11 observatører fra Studenterrådet (det samme antal som de valgte repræsentanter) til at deltage i konsistoriums første møde en lille måned efter den århusianske aktion. Mødet blev dog kort. Rådets forkvinde, Lone Jørnow, lagde ud med at kræve, at de forsamlede skulle underskrive en resolution om ikke at ville mødes igen, før loven var ændret. Ingen skrev under, og konsistorium blev besat. Heller ikke i København lykkedes det at forhindre de styrende organer i at arbejde. Konsistoriemøderne blev fra nu af afholdt på hemmelige adresser, og arbejdet kunne fortsætte.

Aktionen i konsistorium viser, hvordan Studenterrådet med sin stejle

⁵⁹ *Meddelelser fra Københavns Universitet* 39/1970 (11/10), s. 257.

holdning og sin mangel på strategisk omtanke i denne periode formåede at støde alle støtter fra sig for til sidst at isolere sig både fagligt og politisk fra resten af universitetet. Man kan spørge, om Lone Jørnow overhovedet havde forventet at få underskrevet rådets resolution? Mogens Fog havde helt fra april 1968 vendt sig mod aktivisternes metoder, da de ikke befordrede en konstruktiv dialog. Det kunne ikke virke sandsynligt, at han uden videre ville nedlægge arbejdet i konsistorium, det forum hvor dialogen havde en chance for at udfolde sig. Det var jo netop derfor, han havde givet Studenterrådet observatørstatus og taleret. Professorerne havde ikke på noget tidspunkt ytret støtte til rådets krav, tværtimod havde næsten halvdelen blot halvandet år tilbage stemt mod den nye anordning, og amanuenserne havde allerede erklæret sig grundlæggende tilfredse med loven.⁶⁰ Hvad angår studenterrepræsentanterne fra Konservative og Moderate Studenter, var aktionen netop rettet mod deres tilstedeværelse. Over for Mogens Fog begik man den fejl at råbe »quislinge« og »stikkere« efter de valgte repræsentanter, hvilket ikke faldt i god jord hos den gamle modstandsmand.⁶¹

I det hele taget kan man sætte et stort spørgsmålstegn ved hele aktionsliniens effektivitet. Ikke siden besættelsen af Psykologisk Laboratorium i april 1968 havde man gennemført en succesfuld aktion i København, og her var det netop rektors mellemkomst, der sikrede de studerende succesen. Finn Ejnar Madsens berømte erobring af talerstolen ved årsfesten i 1968 havde ikke haft noget mål ud over selve aktionen, Sonningpris-aktionen i 1969 havde ikke startet en offentlig debat om boligspekulation og besættelsen af universitetet i 1970 havde ligefrem haft negativ effekt. Hvorfor fortsatte man da gennem flere år en strategi, der ikke gav resultat? Et meget sandsynligt svar kunne være en iagttagelse, Peter Gundelach fremlægger i sin undersøgelse *Græsrodder er seje!* fra 1980. Græsrodsorganisationerne viste sig at indeholde nogle rituelle træk, der kunne nærme sig det religiøse. Deltagerne i organisationens aktioner bedømte ikke en given aktion på, om den havde nået sit mål: stoppet et byggeri, bevaret en børnehave etc., men man bedømte aktionen i sig selv som en slags ritual: var den forløbet som planlagt, havde der været en god stemning, så fandt deltagerne aktionen vellykket. Dette fænomen kunne være grunden til, at man holdt fast ved aktionslinien, selvom den egentlig ikke gav noget resultat. Den umiddelbare følelse af 'at have gjort noget', og det sammenhold og de erfaringer

⁶⁰ *Meddelelser fra Københavns Universitet* 48/69, s. 289f.

⁶¹ »Hvad vidste dog denne ungdom om disse skældsords virkelige betydning en generation tidligere!«, Fog: *Efterskrift*, s. 203.

aktionen skabte, opvejede det faktum, at dens mål ikke blev opfyldt.⁶² Sammenholdet kan da også ses tydeligt i den støtte, som Studenterrådets linie fik fra de studerende. Aktionerne og valgboykotten havde en opbakning på de store fakulteter, som i sig selv kunne betegnes som en sejr. Men selv en enig studenterbevægelse havde behov for allierede for at få gennemført sine krav.

Efter et halvt års obstruktionspolitik uden resultater begyndte tvivlen trods alt at melde sig i det københavnske studenterråd. Nogle mente ikke, at rådene kunne overleve den kompromisløse linie. Andre beskyldte de radikale århusianere for at dreje studenterbevægelsen i en sekterisk retning og gøre rådene til rene marxistiske organisationer. Et lille flertal satte sig dog imod et kompromis, om ikke andet så for ikke at modarbejde det århusianske råd. Efterhånden måtte bevægelsen dog erkende, at det studenterpolitiske projekt var tabt, og obstruktionspolitikken blev ikke genoptaget i efterårssemesteret. Efter at have badet i succes i oprørets kølvand, havde studenterbevægelsen hårdt brug for en redningsplanke.

Redningen kom som kaldet i juli 1971. Studenterfrontens 'arbejder-studenter-gruppe' havde fået et konkret samarbejde op at stå med Malernes Fagforening og udgivet den meget omtalte *Malerrapporten*, som dokumenterede det sundhedsfarlige arbejde med alkydmaling. Studenterbevægelsen klyngede sig til dette konkrete eksempel på politisk forskning. Her var muligheden for at fortsætte det politiske arbejde på egne betingelser. Her kunne man bruge al den energi, som var blevet spildt i kampen mod styrelsesloven. Kravene var entydige:

»få fat i de fagkritiske grupper ...

Udarbejd en kritik af det borgerlige universitet ...

Find ud af hvad der bliver lavet af studenterforskning og skaf nogle flere penge til den.«⁶³

Fra nu af blev videnskabskritikken, under den århusianske betegnelse 'fagkritik', studenterbevægelsens hovedopgave. Den københavnske videnskabskritik havde kørt i tomgang og var blevet overhalet af de radikale århusianere, der ikke bare var teoretisk mere velfunderede, men nu også havde bevist deres evner til at arbejde konkret og solidarisk med arbejderklassen. Hermed begynder også et kapitel i studenter-

⁶² Gundelach, Peter: *Græsrodder er seje!*, Århus 1980, s. 170ff.

⁶³ Studenterrådets arkiv jnr. 931, »Referat af repræsentationsmøde 20/7 1971«, s. 3 (alle tre citater).

bevægelsens historie, som ligger uden for selve studenteroprøret. Scenen var skiftet fra Frue Plads og de styrende organer til undervisningslokalerne, hvor fagkritikerne studerede Marx, eller til arbejdspladsen, hvor social- og arbejdsmedicinere afslørede det farlige arbejdsmiljø. Bevægelsen eksisterede og var stadig stærk, men mål og midler havde ændret sig.

Institutionaliseringen og radikaliseringen af studenteroprøret havde samlet den diffuse energi fra aktivistbevægelsen i en egentlig studenterbevægelse, der i sammenligning med sine udenlandske pendanter havde en bred støtte på universiteterne og et stort potentiale for at mobilisere studenterne. Prisen for denne institutionalisering blev en ensretning, hvor man ikke længere kunne spille på en vifte af forskellige positioner, men førte hele bevægelsen i en retning: mod radikalisering og isolation. Denne tendens skulle vise sig at blive forstærket i de fagkritiske 1970'ere, som fulgte det egentlige studenteroprør.

Sammenfatning

I løbet af 1960'erne blev der fra centralt hold iværksat initiativer med henblik på at modernisere og demokratisere universiteterne, initiativer der strandede på professorernes uvilje mod at give slip på deres magt. Denne uvilje prægede også modtagelsen af de forslag, som de psykologistuderende fremsatte for at få mere indflydelse på deres studium. Efter nogle år med langsomme og utilstrækkelige reformer kogte frustrationen over i et opgør mod både professorvældet og den eftergivende studenterpolitik. De psykologistuderende satte hårdt mod hårdt og forlod den 'realistiske' forhandlingslinie til fordel for direkte aktioner med krav om radikale ændringer. Her fandt de en støtte i den reformivrige Mogens Fog og fik bred opbakning fra de studerende på hele universitetet. På den måde skabte man med lynets hast en slagkraftig aktivistbevægelse, som satte skub i de træge reformer.

Efter sommerferien 1968 kom den uorganiserede aktivistbevægelse ind i mere formelle rammer gennem Studenterrådet, hvor de ledende poster blev besat af aktivister. Samtidig begyndte studenterne på flere institutter at organisere egne faglige initiativer og alternativ undervisning. På den måde voksede der en egentlig studenterbevægelse frem med en egen politisk og faglig dagsorden, der med tiden blev stadig mere radikal.

Radikaliseringen og den uventede succes resulterede dog i et overmod, da reformerne skulle udmønte sig i en styrelseslov for universiteterne. Studenterbevægelsen fulgte en aktivistisk 'alt eller intet'-

linie, som isolerede den fra dens allierede og endte i et politisk nederlag.

Hvis man skal vurdere forløbet, må man sige, at de studerende rigeligt fik opfyldt deres krav til reform af universitetet. De fik en hidtil uset indflydelse på deres dagligdag uden at møde nævneværdig modstand. Denne ekstraordinære succes førte til et forløb, der på kort sigt kan læses som de græske tragediers hybris og nemesis: overmod straffes i sidste ende. Studenterrådene troede, at de kunne få deres krav igennem ved aktioner uden at tænke på konsekvenserne for deres potentielle allierede, hvilket ledte til isolation og fiasko.

Det lykkedes til gengæld at få skabt en studenterbevægelse, der var stærk nok til at overleve nederlaget og fortsætte det universitetsmarxistiske projekt langt op i 1970'erne. Det var også en bevægelse, der ofte kunne mobilisere de studerende omkring studenterpolitikken på de enkelte institutter og dermed udnytte de muligheder, styrelsesloven havde givet dem.

Det er i denne balance mellem den eksterne isolering og den interne mobilisering, mellem restriktion og nyskabelse, at man bør se det danske studenteroprør.

SUMMARY

The Student Revolt in Denmark

In the 1960s central governmental authorities in Denmark initiated certain attempts to modernise the universities and introduce democratic reforms into a system where decisions, large and small alike, were exclusively in the hands of the professors, a title and position possessed by relatively few faculty members. The initiatives foundered, however, on the unwillingness of the professors to relinquish their authority. The reaction of the psychology students to this professorial obstructionism is clearly marked in the proposals they put forward to gain influence over their studies. After inadequate reform attempts had dragged on for some years, in the Spring of 1968 frustration erupted into revolt against both professorial rule and submissive student politics. The psychology students took a confrontational stance, abandoning the "realistic" line of negotiation in favour of direct action and demands for radical changes. They found support in the Rector of the University of Copenhagen, Mogens Fog, himself an earnest reformer, and broadly backed by students throughout the whole university. This resulted with astonishing speed in a powerful activist movement that pressed the sluggish reform efforts to a head. After the summer holidays in 1968 the unorganised activist movement was given a more formal framework through the Student Council, where the leading posts were packed with activists. At the same time, students at a number of institutes began to organise their own forms of action and alternative teach-ins. Out of this grew a genuine

student movement with its own political and university agenda, which gradually became more radical.

Radicalisation and the unexpected success led, however, to overconfidence when it came to translating the reforms into a new statute on governing the universities. The student movement followed an activist all-or-nothing line, which alienated its allies and ended in a political fiasco for the movement. In spite of that, the end-result has none the less been recognised by posterity as the world's most liberal university-government law.

Translated by Michael Wolfe